

VORST

Geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling

Deel 2

Schmitt-GlobalView © urban.brussels

Inhoud

4	HOOFDSTUK 4: DE BERKENDAALWIJK.....	3
4.1	De vroegste verstedelijking van het <i>Berkendaelveld</i> : de Brugmannlaan en de Albertaan.....	3
4.2	Het <i>Plan général d’alignement pour l’ouverture des rues du quartier Berkendael</i> (1902).....	16
5	HOOFDSTUK 5: DE HOOGTE HONDERDWIJK EN HET DUDENPARK.....	21
5.1	De voorstedelijke geschiedenis en eerste hoofdwegen.....	21
5.2	Het Dudendomein wordt een openbaar park.....	24
5.3	De <i>Société Anonyme des Villas de Forest</i> en de Hoogte-Honderdwijk.....	26
5.4	De verfraaiing van de zones rond het Dudenpark.....	36

Redactie en onderzoek :

Coralie Smets en Michèle Herla

Foto's : DCE

2021

© urban.brussels

Verantwoordelijke uitgever :
Bety WAKNINE, directeur-
generaal, urban.brussels
(Gewestelijke overheidsdienst
Brussel Stedenbouw en
Erfgoed), Vooruitgangstraat, 80
– 1035 Brussel

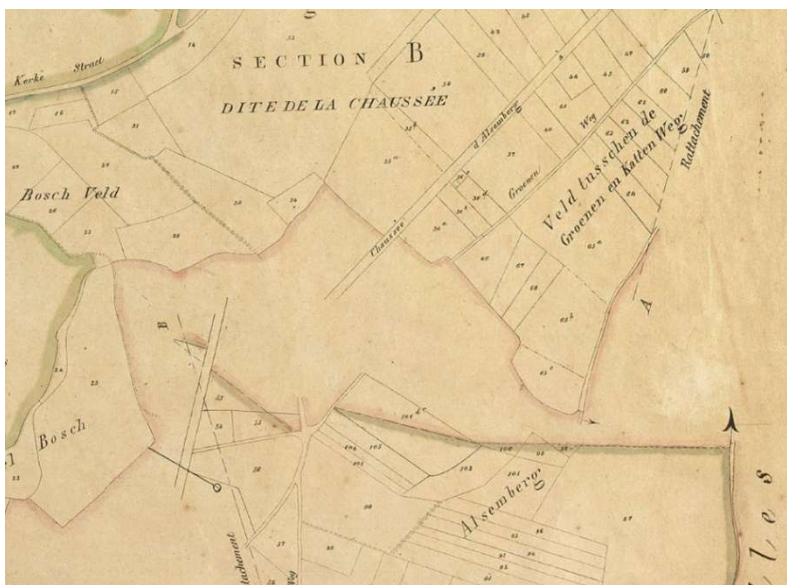
urban
.brussels

4 HOOFDSTUK 4: DE BERKENDAALWIJK

De Berkendaalwijk¹, de oostelijke uitloper van de gemeente gelegen in het hoge gedeelte van Vorst, wordt gekenmerkt door een residentiële wijk met merkwaardige burger- en herenhuizen. De wijk wordt afgebakend door de gemeenten Sint-Gillis in het noorden, Elsene in het oosten en Ukkel in het zuiden.

4.1 De vroegste verstedelijking van het *Berkendaelveld*: de Brugmannlaan en de Albertaan

De aanleg van deze wijk maakte deel uit van een groter ruimtelijk ordeningsplan voor het gehele *Berkendaelveld*, een rurale zone gevormd door velden en veldwegjes en gelegen op het grondgebied van de gemeenten Elsene, Vorst en Ukkel. De verstedelijking van het *Berkendaelveld* begon in de jaren 1870, na de aanleg van de Tenboswijk in Elsene (1864)², die zelf een uitvloeisel was van de aanleg van de Louizalaan vanaf 1860³. De initiatiefnemer van dit grootschalige project was de Brusselse bankier, filantroop en grootgrondbezitter Georges-Edmond Brugmann (1829-1900)⁴.

Op grondgebied Vorst wordt het Berkendaelveld doorkruist door de Groene Weg en de Katte Weg. Die laatste was een deel van de heel oude *Hollestraet* die naar het gehucht De Kat (Ukkel) liep, 1836.

Detail uit Ph. VANDERMAELEN, *Atlas cadastral du royaume de Belgique – Plan parcellaire de la commune de Forest avec les mutations jusqu’en 1836*.

Brugmanns idee was niet nieuw. Het zat al vevat in Besmes *Plan d’ensemble pour l’extension et l’embellissement de l’Agglomération bruxelloise*. Dit plan voorzag

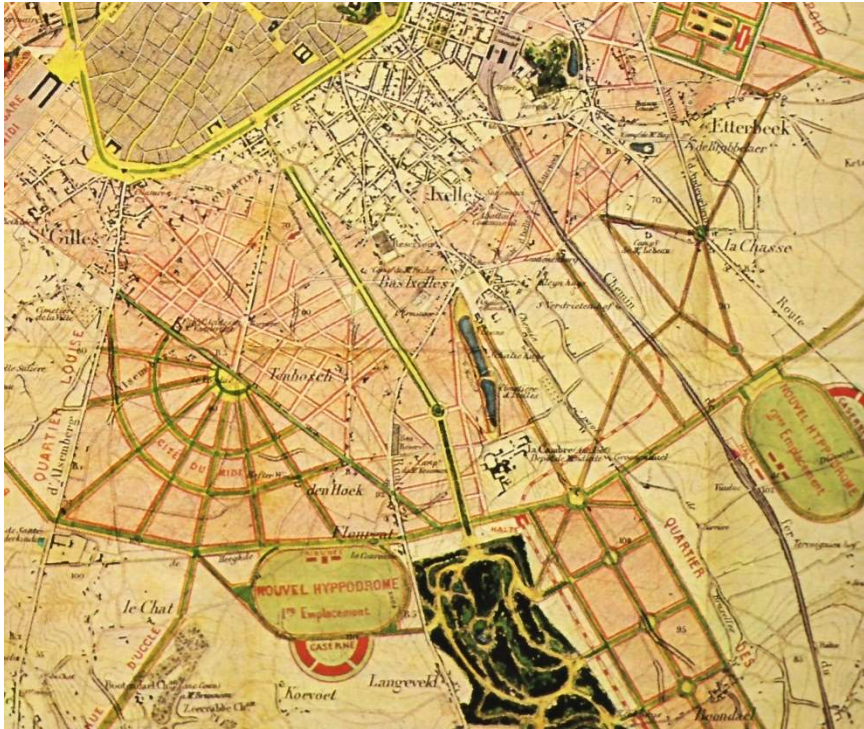
¹ DEL MARMOL, B., *De Molièrelaan en de Berkendaalwijk*, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, 2002 (Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis, 33); *Berkendael (1)*, Gemeente Elsene, Brussel, s.d. (À la découverte de l’histoire d’Ixelles, 11); *Berkendael (2)*, Gemeente Elsene, Brussel, s.d. (À la découverte de l’histoire d’Ixelles, 11).

² G. Brugmann kreeg in 1875 de toestemming om drie nieuwe straten aan te leggen: de *rue Maraichère* (het eerste deel van de huidige Fernand Neuraystraat), de *rue de la Culture* (het eerste deel van de huidige Franz Merjaystraat), en de Hoge-Bruggelaan.

³ Zie: <https://monument.heritage.brussels/nl/cities/1050>

⁴ WANSON, I., “Georges Brugmann”, *Ucclesia*, Cercle d’histoire, d’archéologie et de folklore d’Uccle et environs, 148, 1993, pp. 3-12.

in de aanleg van verscheidene “bovengemeentelijke” stedenbouwkundige eenheden bestemd voor uiteenlopende bevolkingslagen, waaronder de voor de middenklasse bestemde *cités bourgeoises*. Een ervan, de waaivormige *Cité du Midi*, zou op het *Berkendaelveld* worden gebouwd. Vanaf het kruispunt *Ma Campagne* (Sint-Gillis) vertrokken, in zuidelijke richting, rechte straten die onderling werden verbonden door boogvormige lanen die op de Waterloosesteenweg uitkwamen.

Plan van V. Besme, Cité du Midi (detail), 1866 (SAB, Fonds plannen 96/8).

De Brugmannlaan (1875)

Van de door Victor Besme ontworpen *Cité du Midi* zag enkel de Brugmannlaan – een van de stralen van het waaivormige plan – het daglicht. Het plan voor deze laan, die zou worden aangelegd op het tracé van de oude *Weg van Sint-Job naar Brussel* (of *Ukkelsesteenweg*), werd rond 1870 uitgevoerd, met de steun van Jules Francqui⁵, Arnold Delvaux en Emile Bockstael, grondontwikkelaars die hun terreinen rond *Ma Campagne* wilden doen renderen. Om dit project te doen slagen, sloot J. Francqui in 1871 met William Morris, voorzitter van de Compagnie des Voies Ferrées, een overeenkomst om de laan te voorzien van een “Amerikaanse spoorweg” (m.a.w. een tramlijn). Het rooilijnen- en onteigeningsplan voor het deel van de laan dat door grondgebied Vorst liep, werd op 22.09.1870 door de gemeente goedgekeurd.

Maar in 1871 trokken J. Francqui en zijn partners zich uit de onderneming terug, wellicht om technische en financiële redenen: de aanleg van de twintig meter brede en ongeveer twee kilometer lange laanbedding vereiste grootschalige

⁵ De advocaat Jules Francqui (Brussel, 1833 – Evere, 1881) gaf zijn naam aan een straat gelegen in de Sint-Antoniuswijk in Vorst (1907).

nivelleringswerken op een heuvelachtig en zanderig terrein. Uiteindelijk was het Georges Brugmann die hun plaats innam. Hij nam de concessie met Morris over en kocht terzelfder tijd een groot deel van de gronden van het *Berkendaelveld*. Hij bouwde de nieuwe laan op eigen kosten, volgens een nieuw rooilijnenplan goedgekeurd bij KB van 11.08.1874 dat de verbreding van de laan tot tweeëntwintig meter toestond. Deze grote laan vertrok van *Ma Campagne* in het uiterste zuiden van Sint-Gillis; ze verlengde de Charleroisesteenweg, doorkruiste de gemeenten Elsene en Vorst en mondde in het centrum van het dorp Ukkel uit. Vanaf de opening van de laan in 1875 beschikte ze over een stedelijke openbare vervoerslijn, de tramlijn Stefaniaplein-Ukkel Globe.

Brugmannlaan, pare zijde, ter hoogte van nr. 134, s.d. (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

Georges Brugmann beschouwde de nieuwe laan als het startpunt van een groter stedenbouwkundig project dat het gehele *Berkendaelveld* omvatte. Daartoe vroeg hij in 1890 aan landmeter César Boon een eerste plan van aanleg uit te werken, waarvan enkel de toekomstige Albertlaan werd uitgevoerd.

De Albertlaan (1893)

In 1892 diende G. Brugmann bij de betrokken gemeentediensten een ontwerp in voor een laan in het verlengde van de Winston Churchilllaan⁶, een laan die hij in 1875 zelf had laten aanleggen in Ukkel, op een lang perceel tussen de Waterlooosesteenweg en het domein *Zeecrabbe* met als doel het Ter Kamerenbos met de Brugmannlaan te verbinden.

De laan maakte deel uit van de zuidelijke boog van de grote ring rond Brussel die Victor Besme in zijn *Plan d'ensemble* uit 1866 had uitgetekend (supra).

---

⁶ Ze heette oorspronkelijk *avenue de Longchamps* (de Franse vertaling van *Langeveld*) maar werd na de oorlog herdoopt ter ere van de beroemde Britse premier. Ze werd aangelegd door, opnieuw, Georges Brugmann, tegelijkertijd met de toekomstige Messidorlaan (Ukkel).

De aanleg van de Albertlaan hield ook verband met de bouw van het gevangeniscomplex van Sint-Gillis ⁷, waarvan de locatie in 1875 werd goedgekeurd en werd vastgelegd in het rooilijnenplan van de Zuidwijk van Sint-Gillis dat Victor Besme in 1876 opstelde (*Plan du nouveau Quartier Sud*, herzien en goedgekeurd in 1892)⁸.

In het roze, de toekomstige Albertlaan uitgevoerd door G. Brugmann, en in het blauw, het straatgedeelte uitgevoerd door de Belgische staat. *Commune de Forest Boulevard de ceinture Plan d'ensemble*, K.B. van 18.01.1899 (GAV/OW dossier 2 / Albertlaan).

Het korte straatgedeelte tussen de Marconistraat en de Alsebergsesteenweg werd op kosten van de Belgische staat uitgevoerd krachtens een besluit van 25.01.1892, maar de rest van de weg tussen de Marconistraat (toen nog *Groene Weg* genaamd) en het toekomstige Léon Vanderkindereplein (Ukkel) was voor rekening van Georges Brugmann, die de grond- en aanlegwerken aanvatte in het kader van een rooilijnenplan vastgelegd bij KB van 18.01.1893. De Albertlaan omvatte een twaalf meter lang bebost plantsoen (kastanjabomen) dat door twee rijwegen werd afgeboord, met een totale breedte van dertig meter.

⁷ AUTENNE, A., KREUTZ, M., "Penitentiair erfgoed. De cellengevangenissen van Sint-Gillis en Vorst", *Erfgoed Brussel*, 10, 2014, pp. 92-107; AUTENNE, A., KREUTZ, M., *Étude historique et patrimoniale des Prisons de Sint-Gilles et Forest*, onuitgegeven studie, Directie Monumenten en Landschappen – GOB, Brussel, 2011.

⁸ Voor de Zuidwijk van Sint-Gillis maakte Victor Besme oordeelkundig gebruik van de driehoek gevormd door de Alsebergsesteenweg en de Waterloosesteenweg, alsook van de aanwezigheid van de gevangenis van Sint-Gillis (1878-1884). Die was niet alleen de bekroning van de hoofdas van de compositie ontworpen door de wegeninspecteur, maar ook het eindpunt van het vergezicht van het Gemeentehuis van Sint-Gillis. Plan gepubliceerd in *Erfgoed Brussel*, 10, 2014, p. 98.

De Albertlaan, ca. 1910 (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

De Albertlaan werd via het later aangelegde Albertplein verbonden met drie verkeersaders die hoofdzakelijk op het grondgebied van Sint-Gillis liepen: de Arthur Diderichstraat en de Eugène Verheggenstraat, respectievelijk aangelegd in 1892 en 1896 op het tracé van de *Hollestraet*, en de Ducpétiauxlaan. Deze laatste was uitgevoerd in het kader van het plan voor de Zuidwijk van Sint-Gillis (1876) en hield, net als de Albertlaan, verband met de bouw van de gevangenis van Sint-Gillis (1884). De aanleg van het straatgedeelte dat langs de strafinrichting liep, tussen de Alsebergsesteenweg en Waterlooosesteenweg, werd in 1882 aangevat. Enkele jaren later, in 1888, werd dit deel verlengd in de richting van de Charloisesesteenweg.

Zodra de aanleg van de straten was begonnen, verschenen de eerste woongebouwen. De bebouwing verliep geleidelijk, met een intensievere fase rond 1910. In de jaren 1920 waren de meeste percelen al bebouwd.

De Berkendaalwijk was in 1903 nog schaars bebouwd. De Albertlaan (toen nog de *avenue Négrié*) en de Brugmannlaan waren aangelegd. Er stonden gebouwen in de omgeving van de Alsebergsesteenweg en ter hoogte van de kruising van de Rodenbachstraat en de Marconistraat (*Commune de Forest. Plan terrier. Année 1903. GAV/DS Niet geklasseerd Fonds*).

De wijk was vooral in trek bij de kleine burgerij en de middenklasse, die er huizen lieten bouwen die zich spiegelde aan de standingvolle burgerhuizen, maar dan op een bescheidener schaal. De al dan niet symmetrische gevels omvatten doorgaans drie bouwlagen en vormden fraaie huizenrijen, overwegend in de eclectische stijl die toen volop in de mode was. Vaak werden ze verlevendigd met decoratieve elementen geput uit de toegepaste kunsten. Voorbeelden hiervan treffen we aan in de Dierenriemstraat (nr.1 tot 11 en nr.4 tot 20-22; ca. 1910), rond de Meyerbeerstraat (nr.11 tot 27; ca. 1910), of in de Berkendaelstraat, waar de huizen rijker worden naarmate ze de Brugmannlaan naderen (nr.151 tot 161; ca. 1910).

↙ Rij burgerhuizen in de Meyerbeerstraat nr.23 tot 15 (ca. 1910) (foto 2016).

↓ Deze rij burgerhuizen in de Dierenriemstraat (nr.11 tot 1) vertoont een grote homogeniteit, wellicht omdat de huizen binnen een heel kort tijdsbestek werden gebouwd, omstreeks 1910 (foto 2016).

De prijs van de percelen die rond de drie grote structurele verkeersassen – de Brugmannlaan, de Albertlaan en de Molièrelaan – te koop werden aangeboden, was zo hoog dat enkel de gegoede burgerij ze zich kon veroorloven. Deze drie verkeerswegen kregen overigens een bijzondere behandeling en werden met aanplantingen verfraaid – esdoorns in de Molièrelaan, kastanjabomen in de Albertlaan, of tuintjes aangelegd in de achteruitbouwstroken vóór de huizen.

De Molièrelaan, s.d. (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

De eerste gebouwen aan de Brugmannlaan verrezen in de jaren 1870, en in de loop van de jaren 1880 en 1890 ging de bebouwing geleidelijk voort. Rond 1900-1905 was er een intensievere fase, geïllustreerd door mooie en lange rijen burgerhuizen (nr.149 tot 161; nr.175 tot 187; nr.120 tot 134; nr.138 tot 156; nr.162 tot 176). Het eclecticisme overheerste, maar ook de art-nouveaustijl was er opmerkelijk vertegenwoordigd, met de atelierwoning van beeldhouwer Fernand Dubois (1861-1939) naar een ontwerp van architect Victor Horta (nr. 80),⁹ of met de huizen van het bureau van architect Ernest Blerot (nr. 120 tot 124),¹⁰ of nog met de voormalige persoonlijke woning van architect Edouard Pelseeneer (nr. 91). Vermelden we eveneens het geheel in eclectische stijl met art-nouveau-elementen dat architect Paul Vizzavona in 1908 ontwierp op de hoek van de Molièrelaan (nr. 176, 177, 179) en de Brugmannlaan (nr. 176, 178). Dit geheel valt vooral op door zijn compositie: op de hoek staat een groot herenhuis (Vandenbroeck), met aan weerszijden een burgerwoning waarvan de gevel is aangepast aan de overheersende stijl in hun respectieve laan. Zo wordt het herenhuis harmonieus in het stedelijke landschap geïntegreerd.

⁹ De atelierwoning in de Brugmannlaan nr. 80 is beschermd als monument sinds 20.07.1972.

¹⁰ De drie woningen in de Brugmannlaan 120, 122 en 124 zijn ingeschreven op de bewaarlijst sinds 30.01.1997.

De atelierwoning van de symbolistische beeldhouwer, graveur en medailleur Fernand Dubois (architect Victor Horta, 1901) (foto 2016).

Het is tussen de residentiële bebouwing van de Brugmannlaan dat de gevel verrijst van het enige eredienstgebouw in de Vorstse zone van de Berkendaalwijk, die van de kerk van de Paters Barnabieten (nr.119-121).¹¹

Deze kerk in neogotische stijl werd in 1905 gebouwd (architect Léopold Pepermans) en op 18.10.1906 ingewijd. Ze was toegewijd aan het Kind Jezus en Onze-Lieve-Vrouw van Voorzienigheid, een verering die eind 19e eeuw door Gabrielle Fontaine in België werd verspreid. Zij liet in 1897 aan haar persoonlijke woning (nr. 117) een noodkapel aanbouwen waarin de erediensten door de Paters Barnabieten werden verzorgd. Een jaar later lieten de paters een klooster bouwen in de tuin van het huis, en in 1905 vervingen ze de kapel door de huidige kerk.

De gevel van de kerk staat in de as van de Darwinstraat, waar de kunstschilders Ernest Rocher¹² (1872-1938) en Louise de Hem¹³ (1866-1922) hun huizen en ateliers vestigden, de eerste op nr. 8-10 (architect Adrien Delpy, 1904), de tweede op nr. 15-17 (architect Ernest Blerot, 1902-1905).¹⁴

De Barnabietenkerk, Brugmannlaan nr.119-121, in witsteen met hardstenen elementen, is van het basiliektype (architect Léopold Pepermans, 1905) (foto 2016).

¹¹ De kerk van de Paters Barnabieten in de Brugmannlaan 117, 121 is ingeschreven op de bewaarlijst sinds 07.03.1979.

¹² HOSTYN, N., "Ernest Rocher", *Biographie Nationale de Belgique*, 15, Brussel, 1996.

¹³ DEWILDE, J., VANDENBILCKE, A., *Een charmante kijk op de Belle Epoque: Louise De Hem (1866-1922)*, Ieper, 1992.

¹⁴ Het burgerhuis en atelier in de Darwinstraat nrs. 15, 17 zijn beschermd als monument sinds 09.10.1997.

De schilderes en beeldhouwster Louise de Hem was een pastelliste en portret- en landschapsschilderes die vanaf 1890 grote bekendheid genoot. In 1905 liet ze haar atelier (nr. 17) bouwen op het perceel naast de woning (nr. 15) waarin ze zich vestigde kort na de dood van haar zwager, de schilder Théodore Cériez, met wie ze tot dan een atelier in Ieper deelde (foto 2016).

Samen met de Brugmannlaan gaf de Albertlaan het startschot voor de verstedelijking van het Vorstse deel van de Berkendaalwijk. Vastgoedpromotor Georges Brugmann was een van de eersten die in de nieuwe wijk aan de slag ging, met onder meer, in 1899, een kleine pittoreske villa onderverdeeld in twee woningen en gelegen ter hoogte van de huidige nr. 203 en 205 (ondertussen helaas ingrijpend verbouwd). De fraaie rijke woningen en luxueuze herenhuizen die tussen 1900 en 1910 werden gebouwd, vormden mooie en homogene huizenrijen overheerst door het eclecticisme (nr. 157-159 tot nr. 171; nr. 189-191 tot nr. 199; nr. 50 tot nr. 68; nr. 156 tot nr. 172).

Rij burgerhuizen in de Albertlaan, van nr. 187 tot 205A (foto 2016).

De Molièrelaan werd in twee grote fases bebouwd: de eerste, en belangrijkste, vond plaats rond 1910 en omvatte, tussen de Brugmannlaan en het Constantin Meunierplein, rijen burgerhuizen in de Beaux-Artsstijl die toen in Brussel opgang maakte (nr. 62 tot 74; nr. 92 tot 114; nr. 123 tot 133; nr. 151 tot 159; nr. 163 tot 169). De tweede fase verliep hoofdzakelijk tijdens het interbellum en betrof het deel van de laan rond de Alsebergsesteenweg; ze werd gekenmerkt door kleine appartementsgebouwen.

Rij burgerhuizen in de Molièrelaan, van nr. 92 tot 104. Sommige zijn ontworpen door architect Paul Picquet, die hoofdzakelijk in de Berkendaalwijk actief was (foto 2016).

Het tracé van de Molièrelaan bevat enkele van de meest prestigieuze woningen van de wijk en is een staalkaart van de architectuurstijlen die begin 20e eeuw in de mode waren. Zo staat, in de omgeving van de Vorstse deel van de laan, de persoonlijke woning van architect Jean-Baptiste Dewin (1905) op nr. 151 – waarvan de strikte, door de Wiener Secession geïnspireerde geometrie door verfijnde decoratieve elementen wordt verzacht – broederlijk naast de monumentale gevel in Franse neorenaissancestijl van architect Jules Brunfaut, op nr. 153-155, met zijn opmerkelijke gebeeldhouwde bas-reliëf van Jef Lambeaux (1907).¹⁵ En op nr. 123 werd de gevel in eclectische stijl met Beaux-Artselementen van het voormalige Huis Katz in 1909 door architect Paul Hamesse hertekend, terwijl op de hoek met de Albertlaan het opmerkelijke Huis Rizzo wordt toegeschreven aan architect Paul Picquet (nr. 139), die opteerde voor een eclectische stijl met invloed van de neo-Italiaanse renaissancestijl (1909).¹⁶

¹⁵ Het burgerhuis in de Molièrelaan 151 is beschermd als monument sinds 08.11.2007. Het geheel met burger- en herenhuis in de Molièrelaan 153-155 is beschermd als monument sinds 01.06.1987 en 29.03.1990.

¹⁶ Het herenhuis Rizzo in de Molièrelaan 139 is beschermd als monument sinds 30.08.2012.

↙ Het opmerkelijke geheel van de hand van architect J. Dosveld (1906), gevormd door twee burgerhuizen, een aan de Molièrelaan nr. 133 en het andere aan de Albertlaan nr.217 (foto 2016), omvatte oorspronkelijk ook een herenhuis op de hoek (gesloopt in 1963).

↓ Huis Rizzo, Molièrelaan nr. 139 (architect Paul Picquet, 1909) (foto 2016).

↙ De persoonlijke woning van architect J.-B. Dewin, Molièrelaan nr.151, 1905 (foto 2016).

↓ Jules Philippot, bouwheer van dit gebouw Molièrelaan nr. 153-155, bezat een grote verzameling beeldhouwwerken van Jef Lambeaux (foto 2016).

Tussen deze burgerhuizen in verzezen ook enkele opbrengstpanden, vooral op de straathoeken. Daar werden de benedenverdiepingen systematisch als handelsruimten ingericht, met een tweede toegang naar de kamers of naar de voor verhuur bestemde wooneenheden. Mooie voorbeelden daarvan treffen we aan op de hoeken gevormd door de Brugmannlaan en de Berkendaelstraat (nr. 148-150 en 152-154, uit 1905), alsook op de hoeken gevormd door de Albertlaan en de Alsebergsesteenweg, met twee identieke gebouwen met invloed van de neo-Italiaanse renaissancestijl die ontstonden uit de samenwerking tussen architect L. Coppieters en beeldhouwer E. Debaus (nr. 15-17 en 19-21, uit 1910).

← Albertlaan nr. 15-17 en 19-21, geheel van twee opbrengstgebouwen, architect L. Coppieters en beeldhouwer E. Debaus, 1910) (foto 2016).

↓ Appartementsgebouw in Beaux-Artstijl, Constantin Meunierplein nr. 7, ontworpen voor de *Société Belge Immobilière* (architect Camille Damman, 1924) (foto 2016).

De typologie van het appartementsgebouw ontwikkelde zich tijdens het interbellum en in de jaren 1930. Ze wordt geïllustreerd door interessante voorbeelden in de omgeving van het Constantin Meunierplein, dat het tracé van de Molièrelaan onderbreekt (nr. 1-2: architect Jean Florian Collin, uit 1929; nr. 7: architect Camille Damman, uit 1924).

Uit het interbellum zijn ook enkele gebouwen in art-decostijl bewaard, in de omgeving van later aangelegde straten zoals de Onderlinge Bijstandstraat en de Meyerbeerstraat, waar ingenieur en industrieel Jean Danckaert in 1922 een opmerkelijke halfopen villa voor zichzelf liet bouwen (nr. 29-31-33) naar de plannen van architect Jean-Baptiste Dewin¹⁷. De villa ligt op enkele meters van

¹⁷ Deze villa stamt uit dezelfde periode als het herenhuis dat Dewin voor dezelfde familie in de Molièrelaan had gebouwd maar dat helaas begin jaren 1960 werd gesloopt. De half-open villa Danckaert is beschermd als monument sinds 07.07.2016.

een ander fraai voorbeeld in dezelfde stijl dat architect Joseph Diongre in 1929 ontwierp (nr. 61).

Ook rond de Laroussesquare staan enkele van de interessantste huizen van de wijk, waaronder het opmerkelijke gebouw in geometrische art-nouveaustijl dat architect Jean-Baptiste Dewin in 1913 ontwierp (nr. 12) binnen een lange en mooie rij huizen die in dezelfde periode ontstonden (nr. 6 tot 22), of nog de villa met invloed van de cottagestijl (nr. 26) die architect Adrien Blomme in 1922 voor zijn neven J. P. en M. Brunet-Touchard bouwde.

↑ Laroussesquare nr.12, opmerkelijk huis n.o.v. architect J.-B. Dewin, herkenbaar aan de op de Wiener Secession geïnspireerde geometrische vormen en de verfijnde decoratie, 1913 (foto 2016).

↖ Eigendom Danckaert, Meyerbeerstraat nr.29-31-33, bestaande uit een halfopen villa en een garage, gescheiden door een tuin die aan de straatkant door een omheiningmuur wordt afgesloten (architect J.-B. Dewin, 1922) (foto 2016).

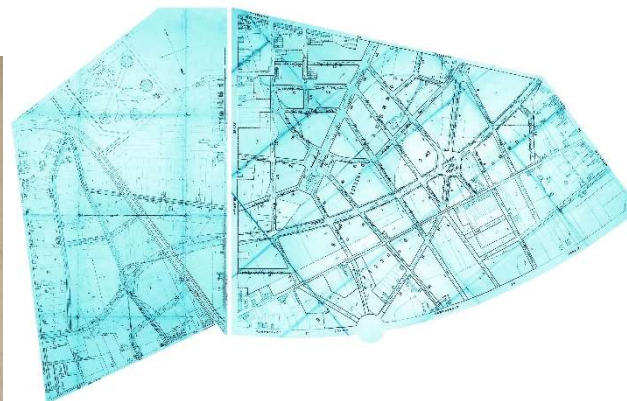
← Laroussesquare nr.26, villa met invloed van de cottagestijl (architect Adrien Blomme, 1922) (foto 2016).

4.2 Het Plan général d'alignement pour l'ouverture des rues du quartier Berkendael (1902)

Brugmann zette de grote vastgoedoperatie die hij op het *Berkendaelveld* had ingezet voort met de inrichting van de Tenboswijk en de Brugmannlaan. Daartoe stelde hij begin jaren 1880 een eerste rooilijnenplan voor, waarvan echter enkel de Albertlaan werd uitgevoerd. Een vijftiental jaren later, in 1898, ontwikkelde en financierde de promotor een nieuw algemeen plan voor de aanleg van openbare wegen op ditzelfde grondgebied. Dit plan bestond nu uit twee delen: het eerste had betrekking op de terreinen ten oosten van de Brugmannlaan (Elsene en Ukkel), het tweede op die ten westen ervan (Vorst).

De uitvoering van het plan voor het gebied in Elsene en Ukkel werd toevertrouwd aan, opnieuw, César Boon, die het oorspronkelijke voorstel herwerkte in zijn *Plan général d'alignement pour l'ouverture des rues du quartier Berkendael* (1898)¹⁸. Ingenieur Désiré Van Ouwenhuyse nam de Vorstse zone voor zijn rekening; zijn *Plan général d'alignement et d'expropriation par zones* werd door de Vorstse gemeenteraad goedgekeurd tijdens de zittingen van 29.12.1899 en 01.03.1900, en dan definitief vastgelegd bij KB van 12.07.1902.

↑ *Plan d'aménagement urbanistique du quartier Berkendael, à cheval sur les communes d'Ixelles, Forest et Uccle* (C. BOON en D. VAN OUWENHUYSEN), KB van 12.07.1902.

↖ *Plan général d'alignement et d'expropriation par zones du quartier de Berkendael*, KB van 12.07.1902 (GAV/OW dossier 12 / Brugmannwijk).

Het geheel kreeg een jaar later vaste vorm met de ondertekening van overeenkomsten tussen de betrokken gemeenten en Georges Brugmann, die in eigen naam en in die van verschillende grondeigenaars handelde.

Het plan van Désiré Van Ouwenhuyse was in de eerste plaats de voortzetting van het plan dat César Boon een jaar eerder voor Elsene had ontworpen: het

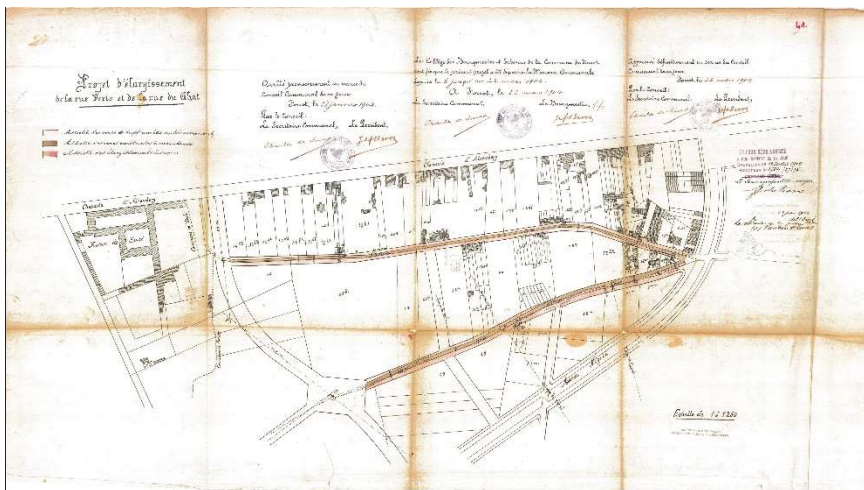
¹⁸ Het plan van aanleg voor de gemeente Elsene werd naderhand lichtjes gewijzigd door de KB's van 02.05 en 31.05.1904.

verlengde de Molièrelaan in een bochtig tracé naar de Alsebergsesteenweg. De Molièrelaan werd door het C. Meunierplein in twee delen opgesplitst, terwijl de Berkendaelstraat in rechte lijn werd verlengd naar de oude *Katteweg* (de toekomstige Rodenbachstraat). De Darwinstraat¹⁹, die ten oosten van de Brugmannlaan liep, op het grondgebied van de gemeenten Elsene en Vorst, verzekerde de verbinding tussen de laan en het Georges Brugmannplein; dat laatste werd aangelegd in het verlengde van de Louis Lepoutrelaan, de ruggengraat van het plan van aanleg dat Boon voor het grondgebied van Elsene opstelde.

Het plan van D. Van Ouwenhuysse nam het tracé van de oude *Groene Weg* (de latere Groenstraat, dan de Marconistraat) en de *Katteweg* (de latere *rue des Chats* [Kattenstraat], dan de Rodenbachstraat) in het nieuwe wegennet op. De *Katteweg* was een deel van de heel oude *Hollestraet*, die vertrok van de Alsebergsesteenweg (ter hoogte van de huidige Villalaan) en eindigde in het gehucht De Kat in Ukkel (ter hoogte van het huidige L. Vanderkindereplein). Het rechte trekken van de oude *Katteweg*²⁰ leidde ook tot de aanleg van de Onderlinge Bijstandstraat (oorspronkelijk *rue du Chat* genaamd), die de Rodenbachstraat verlengde, tussen het C. Meunierplein en de Vanderkinderestraat (Ukkel).

De Berkendaelstraat volgde ongeveer en gedeeltelijk het tracé van het oude pad genaamd *Berkendael Los* ("berkenvallei"), dat de Waterlooosesteenweg met de huidige Rodenbachstraat verbond. Nog vóór deze weg werd rechtgetrokken stonden hier al enkele gebouwen, waarvan enkele zeldzame getuigen op grondgebied Vorst zijn bewaard, zoals de oude kroeg op nr. 125-127 (eind 19e eeuw) of de woning met werkplaats op nr. 73-75 (1893).

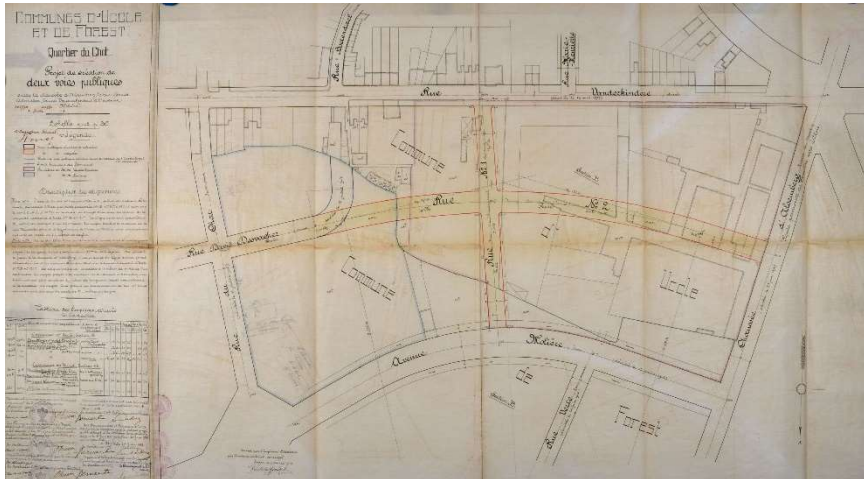

De *Groene Weg* en de *Katte Weg* werden pas daadwerkelijk rechtgetrokken en verbreed in het kader van het *Plan d'élargissement de la rue Verte et de la rue du Chat* bepaald bij KB van 24.06.1904, conform de rooilijnen vastgelegd in het Algemeen Plan van 1902 (GAV/OW dossier 41).

¹⁹ De straat heette oorspronkelijk de *rue des Barnabites* [Barnabietenstraat], verwijzend naar de voormalige kapel, thans vervangen door de Barnabietenkerk gelegen op het einde van de weg, Brugmannlaan nr. 121. De straat werd in 1906 vernoemd naar de bekende Engelse natuuronderzoeker en fysioloog Charles Darwin (1809 – 1882).

²⁰ Deze weg heette in de 18e eeuw de *Catte straete*, in de 19e eeuw de *Kattenweg*, en begin 20e eeuw de *Rue du Chat* [Kattenstraat].

Désiré Van Ouwenhuysse ontwierp ook de Dierenriemstraat, die de Albertlaan, de Rodenbachstraat en de Marconistraat onderling verbond. Ter hoogte van de Vanderkinderestraat (Ukkel) plande hij de Meyerbeerstraat (tot in 1910 de David Desvachezstraat genaamd), die oorspronkelijk de Albertlaan met de Vanderkinderestraat moest verbinden, volgens een bochtig tracé net voorbij de Onderlinge Bijstandstraat. Uiteindelijk werd de weg volgens een lichtjes gebogen tracé verlengd naar de Alsebergsesteenweg via een nieuw straatgedeelte dat werd geopend krachtens een rooilijnenplan bepaald bij KB van 01.06.1910; het werd uitgevoerd op initiatief van en op de terreinen van een zekere Everard.

Communes d'Uccle et de Forest, Quartier du Chat, Projet de création de deux voies publiques entre la chaussée d'Alseberg, la rue David Desvachez, la rue Vanderkindere et l'avenue Molière, KB van 01.06.1911 (GAV/OW dossier 60 / Meyerbeerstraat, verlengd).

De Vorstse wijk oogt in het algemeen wat minder goed gestructureerd dan de wijk op grondgebied Elsene, maar Désiré Van Ouwenhuysse moest dan ook rekening houden met diverse al bestaande elementen: de Albertlaan, de locatie van de toekomstige gevangenis van Vorst (Verbindingslaan nr. 50A-52), die in 1875 werd vastgelegd samen met die van de gevangenis van Sint-Gillis waarvan ze uitbreiding vormde, en de locatie van het toekomstige ziekenhuis van Sint-Gillis (Molièrelaan nr. 32-50), in 1896 vastgelegd tussen de Alsebergsesteenweg en de Marconistraat.

Zodra het plan van aanleg voor de Berkendaalwijk was goedgekeurd, legden de gemeenten Ukkel, Elsene en Vorst vanaf 1904 de aanpassing van hun te kronkelige grenzen ter studie, om aldus de kosten te drukken en de eruit voortvloeiende problemen op te lossen, met name op het gebied van de openbare diensten (politie, onderhoud van de openbare weg, verlichting). In december 1905 bereikten ze hierover een akkoord dat werd bekrachtigd bij KB van 14.03.1906. Tijdens deze terreinruil stond Elsene aan de gemeente Vorst een deel van de Albertlaan en van de Brugmannlaan af²¹.

²¹ Elsene stond aan Vorst een oppervlakte van 5 hectare, 2 are en 92 centiare af en kreeg 4 hectare, 24 are en 91 centiare. Deze ruil bracht de overdracht met zich van eigendommen gelegen aan de Albertlaan, de Molièrelaan voorbij de Brugmannlaan, het Constantin Meunierplein, de *rue du Chat* (de huidige Rodenbachstraat en Onderlinge Bijstandstraat) en de David Desvachezstraat (het huidige deel van de Meyerbeerstraat dat op de Albertlaan uitmondt). Elsene kreeg terreinen gelegen in de Franz Merjaystraat (tussen de Hoge-Bruggelaan en de Molièrelaan) en in een deel van de Darwinstraat en de Berkendaalstraat.

Nadien werden twee verkeerswegen aangelegd die geen deel uitmaakten van het oorspronkelijke, door Georges Brugmann voorgestelde plan en die het stratennet in de wijk moesten verbeteren. Eerst en vooral was er de Vanden Corputstraat, die in 1904²² werd aangelegd in het verlengde van de Berkendaelstraat, op initiatief en gedeeltelijk op de terreinen van de grondeigenaar naar wie de straat werd vernoemd; ze verzekerde de directe verbinding tussen de Albertlaan en de Alsebergsesteenweg. Dan volgde de heel korte Edouard Branlystraat, die in 1936²³ op initiatief van de gemeente werd aangelegd op het terrein van handelaar François Seghers; deze straat schiep een bijkomende verbinding tussen de Marconistraat en de Alsebergsesteenweg.

De Laroussesquare, een doodlopende straat die op de Verbindingslaan uitmondde, was de laatste verkeersweg die in de wijk werd aangelegd. De square kwam er op initiatief van enkele grondontwikkelaars, de heren Delhasse c.s., die hem aanlegden in het kader van een overeenkomst die ze op 11.01.1908 met de gemeentelijke overheid afsloten. Deze overeenkomst voorzag onder meer in zes meter diepe achteruitbouwstroken langs elke zijde van de rooilijnen.

De gevangenis van Vorst en het burgerlijk ziekenhuis van Sint-Gillis

De gevangenis van Vorst werd in 1910 gebouwd.²⁴ Het gebouw in neo-Vlaamse renaissancestijl behoort tot de laatste strafinstellingen die werden ontworpen volgens het cellulaire model, het geesteskind van de inspecteur-generaal van de gevangenis en de weldadigheidsgestichten, Edouard Ducpétiaux (1804-1868), een aanhanger van de morele idee van verbetering door opsluiting en volledige afzondering. De strafinstelling werd met die van Sint-Gillis verbonden via een ondergrondse doorgang onder de Verbindingslaan; deze laan was zelf het resultaat van de herinrichting (KB van 13.11.1909) van een oude weergang – het huidige straatgedeelte tussen de Albertlaan en de Henri Wafelaertsstraat (Sint-Gillis).

↙ De gevangenis van Vorst en Sint-Gillis, juni 2010 (Schmitt-GlobalView © Urban Brussels).

↓ Gevangenis van Vorst (*Erfgoed Brussel*, 10, 2014, p. 98).

²² De aanleg ervan werd verordend door het *Plan général d'alignement et d'expropriation par zones, pour la création de deux rues entre la chaussée d'Alseberg et le quartier dit "Berkendael"*, vastgelegd bij K.B. van 24.12.1904.

²³ K.B. van 17.10.1936.

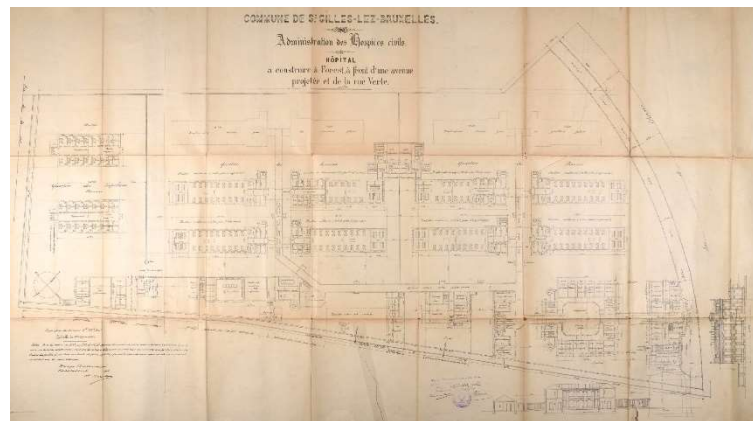
²⁴ De gevangenis van Vorst is beschermd als monument sinds 23.03.2017.

Het Vorstse straatgedeelte van de Molièrelaan werd in 1907 uitgevoerd. Het werd gefinancierd door de gemeente Sint-Gillis krachtens een overeenkomst die Georges Brugmann en de gemeentelijke overheden van Vorst, Elsene en Ukkel op 29.12.1899 afsloten in het kader van de uitvoering van het plan voor de toekomstige Berkendaalwijk. In ruil ging de gemeente Vorst ermee akkoord dat de *Administration des Hospices Civils* van Sint-Gillis haar burgerlijk ziekenhuis (het huidige Ziekenhuiscentrum Molière-Longchamp) op haar grondgebied zou bouwen, nabij de Alsebergsesteenweg²⁵.

↙ Toegangspaviljoen van het voormalige burgerlijk ziekenhuis van Sint-Gillis, Molièrelaan nr. 32-34, foto 2016.

↓ Algemeen plan van de site van het voormalige burgerlijk ziekenhuis van Sint-Gillis: de paviljoenstructuur gebaseerd op de afzondering van specifieke categorieën van zieken bood tal van voordelen, vooral op het gebied van hygiëne en verluchting (GAV/DS 4642).

De werken begonnen in 1908 volgens plannen die zeven jaar eerder waren toevertrouwd aan architect Constantin Delplace. Hij paste de typologie toe die toen door de Hoge Gezondheidsraad (1849) werd aanbevolen en waarvan de grondbeginselen de hygiënistische bekommernissen van de 19e eeuw weerspiegelden: een ziekenhuiscomplex van het paviljoentype gebaseerd op de afzondering van specifieke categorieën van ziekten²⁶.

²⁵ In 1883 besliste de gemeente Sint-Gillis om een burgerlijk ziekenhuis te bouwen, als reactie op de beslissing van de Stad Brussel om besmettelijke zieken uit de voorsteden de toegang tot haar ziekenhuizen te ontzeggen.

²⁶ In de loop van de 20e en 21e eeuw onderging het ziekenhuiscomplex diverse aanpassings- en uitbreidingswerken die tot de geleidelijke ontmanteling van de site leidden. Vandaag bestaan enkel nog het administratief paviljoen (Molièrelaan nr. 32-34), het consultatiepaviljoen, de twee paviljoenen voor de besmettelijke zieken en het paviljoen voor de verwarmingsinstallatie en de wasserij (Marconistraat nr. 136). Ook de ringmuur is slechts gedeeltelijk bewaard.

5 HOOFDSTUK 5: DE HOOGTE HONDERDWIJK EN HET DUDENPARK

De wijken Hoogte Honderd en Zevenbunders situeren zich in het hoge gedeelte van Vorst, langs de noordoostelijke zijde van de gemeente. In het noorden wordt ze begrensd door Sint-Gillis, langs de oostzijde lopen de Alsebergse steenweg en de Berkendaalwijk, ten zuiden liggen de Wijngaardveldwijk en de Messidor tuinwijk en aan de westzijde het Dudenpark. De wijk situeert zich op een plateau van ca. 80 meter hoogte, waarbij het Hoogte Honderdplein het centrum vormt van de wijk en tegelijkertijd ook het hoogste punt is van het Brussels Gewest. Omsloten in het hoofdstuk zijn ook het Dudenpark en het Jupiterpark.

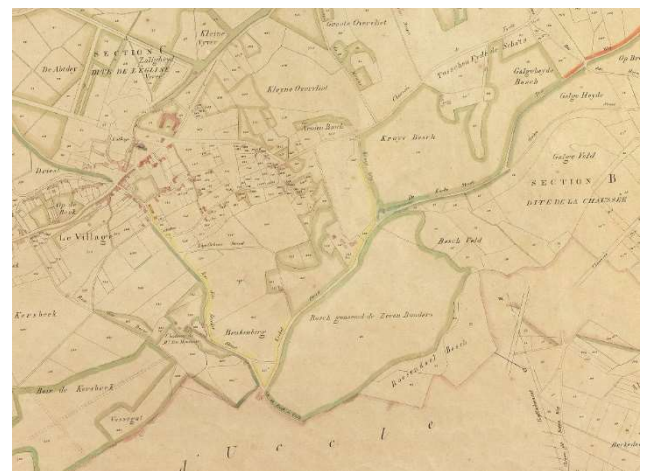
5.1 De voorstedelijke geschiedenis en eerste hoofdwegen

Een bosrijk gebied als uitloper van het Zoniënwoud

Het 19e eeuwse plan van d’Huart duidt vier bosgebieden aan ter hoogte van de huidige wijken: het *Galgeheyde bosch*, het *Kruysbosch*, het *Bosch genaemd de Zeven Bunders* en het *Roosendael Bosch*.²⁷ Deze bossen vormden zuidwestelijke uitlopers van het Zoniënwoud en waren grotendeels in eigendom van de Abdij van Vorst die ze uitbaatte als ontginningsgebieden voor hout.

↙ Heuvelachtig bos in Vorst, aan de grens met Sint-Gillis, tekening van Paul Vitzthumb, 1802 (Koninklijke Bibliotheek, prentenkabinet).

↓ Vier bosgebieden in het noordoostelijk gedeelte van Vorst, detail van het plan d’Huart, *Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Province de Brabant, Plan parcellaire, Commune de Forest, 1836*.

Vanaf de 13e eeuw werden zones gekapt en geëxploiteerd als landbouwgrond voor pachtboerderijen²⁸ afhankelijk van de Abdij van Vorst, zoals o.a. het *Hof te Slotsenberg* of *Spilotsenberg*. Deze boerderij werd tijdens de godsdienstoorlogen, eind 16e eeuw, afgebroken, de landbouwgronden echter bleven tot eind 18e eeuw in gebruik.

²⁷ Het plan d’Huart, *Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Province de Brabant, Plan parcellaire, Commune de Forest, 1836*.

²⁸ CABUY, Y., DEMETER, S., LEUXE, F., *Atlas van de archeologische ondergrond van het Gewest Brussel*, 4, Vorst, MRBC – MRAH, Brussel, 1993, pp. 57-58 ; VERNIERS, L., *Histoire de Forest-lez-Bruxelles*, A. De Boeck, Brussel, 1949, p. 12.

Naast de bossen bestonden verschillende plateaus zoals de *Galge berg*, een terrein ten oosten van het *Kruysbosch*, waar misdadigers van de stad Brussel werden terechtgesteld.²⁹ Dit hoog plateau was ideaal om de terechtgestelden duidelijk zichtbaar te maken voor reizigers onderweg naar de stad. Volgens historische overleveringen werd in 1518 de *Drij Torekens* gebouwd, een drie- of vierhoekige omwallingsmuur met kantelen en torens die de schandpalen, galgen en het rad omsingelden.³⁰

Op het *Zevenbundersplateau* vestigde de Belgische Staat vanaf 1833 een kwekerij van zijderupsen en moerbeibomen. Deze kwekerij werd nadien overgenomen door baron Charles de Mévius en bleef in zijn bezit tot aan zijn dood in 1852.³¹ In het begin van de 20e eeuw namen enkele grote landhuizen het plateau in: het domein Charlier (aan de overzijde van de dreef die naar kasteel Zaman liep, de huidige Minervalaan) en het domein Bernard, gelegen tussen de Minervalaan en de Domeinlaan.

Zicht op de stad Brussel vanuit Vorst, op de voorgrond de *Galge berg* en *Drij Torekens*, s.d. (gravure B2 uit J. Leroy, *Le grand théâtre profane du duché de Brabant*, Den Haag, 1730).

Secundaire wegen en de Alsebergse steenweg

Een oude smalle en kronkelende aarden weg die een verbinding maakte tussen het rurale gebied en het centrum van Brussel was de *Oude Herbaene van Stalle naer Brussel* die tevens gekend was als een reeks kleine straten, de *Galgestraat* die verderliep in de *Kerkestraete* en de *Krekelstraet* (later *Beukenstraat* en deel van de huidige Jupiterlaan en Domeinlaan) en de *Postweg* (nu deels de Besmelaan). De oost-westelijke verbindingen bestonden uit smalle, hellende

²⁹ De *Galge berg* werd afgebakend door de huidige Alsebergse steenweg, Verlossingssquare en Timmermansstraat.

³⁰ WAUTERS, A., *Histoire des environs de Bruxelles ou description historique des localités qui formaient autrefois l'annexion de cette ville. Livre Dixième A. Saint-Gilles, Forêt, Drogenbosch, Ruysbroeck, Uccle, Bootendael, Stalle, Hane, Glatbeke, Carloo, Saint-Job, Vleurgat, Langevelt, Vert Chasseur, Diesdelle, Vivier d'Oye, Grande Epinette, Petite Epinette, Fort Jaco, Vronerode, Groelst, Caelevoet*, Culture et Civilisation Bruxelles, 1973 : p. 239

³¹ Het plan d'Huart, *Atlas cadastral du Royaume de Belgique, Province de Brabant, Plan parcellaire, Commune de Forest*, 1836.

paden voor landbouwers: de *Hoerestraat* (huidig deel van Massenetlaan en Timmermansstraat) en de *Kruysweg* (huidige Mysteriestraat).

Vanaf het begin van de 18e eeuw verbond de noord-zuid gerichte en geplaveide *steenweg van Alseberg naar Brussel* het dorp Vorst met het centrum van Brussel (Alsebergse steenweg, vastgelegd volgens KB van 09.05.1726).

De aanwezigheid vanaf 1841 van een paardentram en later een elektrische tram maakte van de Alsebergse steenweg een gunstige ligging voor commerciële activiteiten.³² Naast een groot aantal rijwoningen genoten vooral de hoekpanden van deze specifieke typologie. Zo citeren we de aanwezigheid van kleine handelspanden in het geheel gevormd door de nr. 141 tot 151-153 (1899-1901), nr. 258-260, 262 (architect Léon Janlet, 1911) en nr. 356-356a (architect Félicien Rogge, 1929). Op nr. 172 bevond zich het befaamd café - brasserie '*L'Alcazar*' (1895). Van de gebouwen met grotere handelspanden vermelden we twee magazijnen met loodsen voor bouwmaterialen: deze op nr. 159-161, 163-165-167 in eclectische stijl van architect C. Bekkers (1902-1909) en deze op nr. 180 in art decostijl van architect François Van Meulecom (1920).

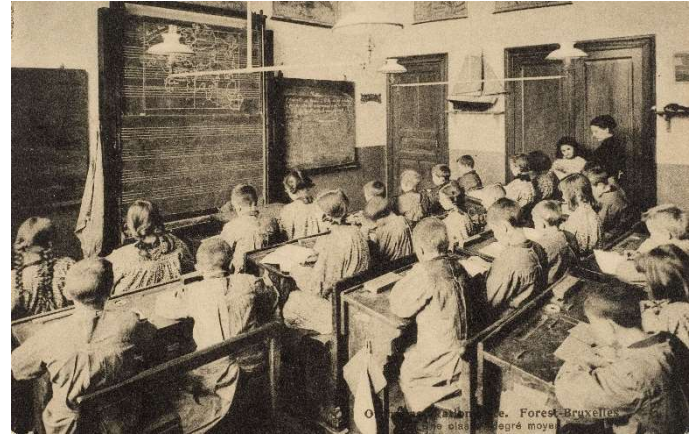
Enkele van deze commerciële gebouwen werden voorzien van brede inrijpoorten die leidden naar achterliggende ateliers met licht industriële activiteiten. Dit zijn bijvoorbeeld nr. 192 (architect Léon Capette, 1903) voor een schrijnwerker gespecialiseerd in trappen en nr. 194-196 (architect F. Timmermans, 1902) voor een schrijnwerker-aannemer.

Langs de steenweg bevond zich het rationalistisch weeshuis dat als één van de eerste in België uit een gemengde en laïsche school bestond dat een vernieuwende pedagogie onderrichtte strevende naar een egalitair en eerlijk onderwijs. De instelling werd in 1895 geopend in de Alsebergse steenweg nr. 346 en reikt tot aan de Marconistraat nrs. 203-205-207.

Het kruispunt van de Albertlaan en de Alsebergse steenweg richting Sint-Gillis met rechts het café '*l'Alcazar*', ca. 1930 (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

³² DONS, R., 'Les voies de communication à Obbrussel-Saint-Gilles jusqu'au début de 1840', <i>Folklore brabançon</i>, 272, 1991, p. 341-345.

5.2 Het Dudendomein wordt een openbaar park

De wijnhandelaar Edouard Mosselman vestigde zich in 1829-1830 in het *Kruysbosch*, op gronden die hij gekocht had van de staat die ze op zijn beurt geërfd had na de afschaffing van de abdij van Vorst tijdens de Franse Revolutie. Dit domein kwam grotendeels overeen met het huidige Dudenpark (ca. 21 ha) en werd reeds snel voorzien van een (vandaag nog bestaande) neoclassicistisch landhuis met bijgebouwen die via de *Kapelledreef* naar de Brusselse steenweg leidde.³³

In 1869 kocht de industrieel Wilhelm Friedrich Karl Ludwig Duden (1824-1894) het domein over en bouwde er zijn landhuis op het hoogste punt met toegang naar de Victor Rousseaulaan. Van deze periode getuigen nog drie gebouwen. In 1873-1875 liet Duden er een neoclassicistisch kasteel bouwen met aan de achtergevel twee zijdelingse torens waarop een klokvormig dak met belvédère.³⁴ Tegenover het kasteel bevinden zich de in 1878 gebouwde paardenstallen met personeelswoning en koetshuis, opgetrokken in neo-Vlaamse renaissancestijl. De portierswoning langs de Gabriel Faurélaan nr.2, kenmerkt zich door dezelfde stijl, dateert van ca. 1905. De creatie van het uitgebreid wegtracé met kleine paden en wegeltjes in het park is tevens een getuige van deze periode.

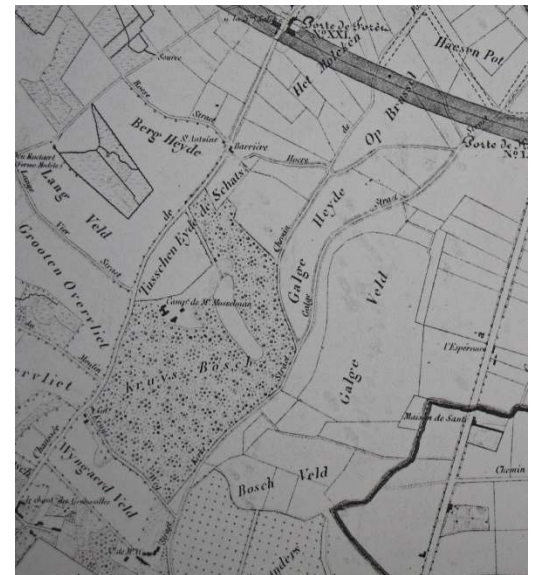
↑ Een klas in de lagere school gevestigd in het voormalige rationalistische weeshuis van Vorst (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

↖ Het weeshuis opende zijn deuren in 1895 in een gebouw in neoclassicistische stijl gelegen op nr.346 van de Alsebergsesteenweg (*Cercle d'histoire et du patrimoine de Forest, Dossier "Ecoles"*).

³³ De villa Mosselman is beschermd als monument sinds 26.10.1973.

³⁴ Het Dudenkasteel, de portierswoning en de paardenstallen zijn beschermd als monument sinds 26.10.1973.

↑ Detail van het noordoostelijk gedeelte van Vorst met het *Kruysbosch* en Mosselman domein en de *Galgje Veld* en *Heyde* op de *Carte topographique de Bruxelles et environs*, Vanderstraeten, 1843 (KBR, III 8280).

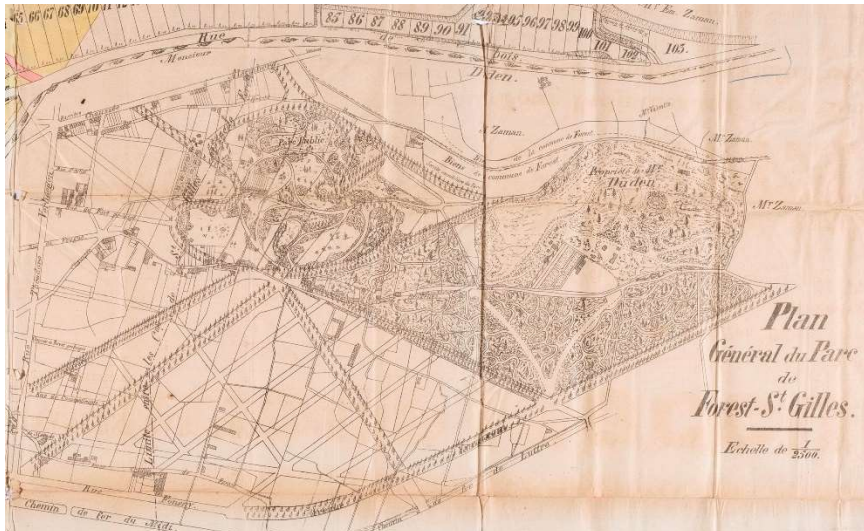
↖ Het Dudenkasteel, foto, 1907 (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

← Hoofdgevel van de paardenstallen van het Dudenkasteel (1878), Victor Rousseaulaan 63-75, foto 2016.

Reeds in 1879 koesterde Koning Leopold II plannen om het openbaar park van Vorst dat in 1882 geopend werd (supra) te verbinden met het toen nog private Dudendomein. Dit project werd zichtbaar gemaakt op het *Plan général du Parc de Forest – Saint-Gilles* opgemaakt door de *Compagnie Immobilière de Belgique*. Het voorzag niet enkel de verbinding van beide groene zones maar ook een uitbreiding van het park richting de oostelijke zones van het Dudenpark tot aan de Guillaume van Haelenlaan en de Van Volxemlaan of de thans bestaande en verstedelijkte Bergheidewijk.

Het project bleek te ambitieus en slechts een deel ervan werd uitgevoerd. Zo kocht de Koning in 1884 gronden om beide groene zones met elkaar te verbinden (huidige Lainésquare en deel van Massenetlaan en Gabriel Faurélaan). Dankzij persoonlijke contacten met Wilhelm Duden erfde hij bij diens dood in 1894 het privé-domein waarna hij in 1911 via Koninklijke Schenking het nieuwe openbaar park opende.³⁵

³⁵ In het kader van het *Projet d'aménagement du quartier des parcs et du quartier Saint-Augustin* (zie infra), vastgelegd bij K.B. van 08.02.1912, werd de aanleg van de Lainésquare tussen beide parken goedgekeurd.

Algemeen plan van het park van Vorst – Sint-Gillis voor het verkoop van de belendende percelen, *Compagnie Immobilière de Belgique*, 1879 (PIRLOT, A.-M., *De Hoogte Honderdwijk*, GOB, Brussel 2014 (Brussel, stad van kunst en geschiedenis, 53), p. 6.)

5.3 De *Société Anonyme des Villas de Forest* en de Hoogte-Honderdwijk

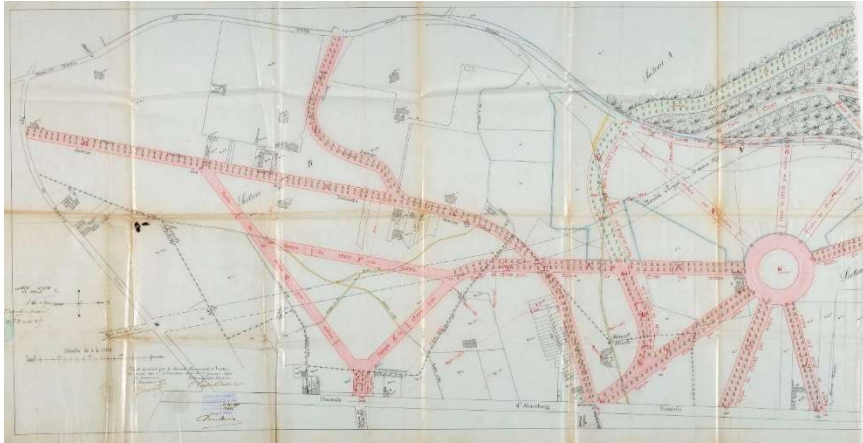
De *Société Anonyme des Villas de Forest*

Na een beurscrash in 1884 was Zaman genoodzaakt zijn landgoed te verkopen. Deze gebeurtenis had belangrijke gevolgen voor de toekomstige Hoogte Honderdwijk. De terreinen kwamen immers in het bezit van de *Société Anonyme des Villas de Forest*³⁶ die als doel had de gronden te nivelleren, openbare wegen aan te leggen en bouwpercelen te verkavelen en verkopen.

In de beginjaren bleef de activiteit van de vennootschap echter zeer beperkt. In 1899 werden de aandelen overgedragen aan een nieuwe groep bijeengebracht door Alexandre Bertrand (1846 -1920) die de totstandkoming van de nieuwe woonwijk versnelde. Hijzelf en zijn familie (zijn broer Henri, zijn zoon Herman en zijn schoonzoon Amaury Begerem) bezitten de helft van de acties. Ze stelden een nieuw ontwerpplan op die de definitieve verstedelijking van de wijk zou waarmaken. Het plan werd in 1899 getekend, in 1901 goedgekeurd door de gemeente Vorst en bekrachtigd bij KB van 04.05.1901.

Het grootschalig stedenbouwkundig project behelsde de terreinen tussen de Domeinlaan, de Jupiterlaan, de Alsebergse steenweg en de Joseph Bensstraat. Naast de volledig nieuwe Sint-Augustinuswijk, beter bekend als de Hoogte Honderdwijk, sluit ze ook een viertal straten in ten zuiden deze wijk en vlak bij de grens met de gemeente Ukkel. Dit zijn de Zevenbunderslaan, de Mozartlaan, de Roosendaelstraat en de Henri Maubelstraat. Verschillende reeds bestaande straten zoals de Jupiterlaan (oude *Galgestraet* en later *Beukstraat*), een deel van de Victor Rousseaulaan (oude *Kerkestraet*) en de Minervalaan (oude kasteellaan) werden behouden en verbreed.

³⁶ Deze nieuwe vennootschap werd bij notariële akte van 30.04.1887.

Stedenbouwkundig plan van de nieuwe Hoogte Honderdwijk, *Société Anonyme des Villas de Forest*, 1901 (PIRLOT, A.-M., *De Hoogte Honderdwijk*, GOB, Brussel 2014 (Brussel, stad van kunst en geschiedenis, 53), p. 10.)

In de *Convention pour la création du nouveau quartier de la S.A. des Villas de Forest* opgesteld op 09.04.1901 werden duidelijke afspraken gemaakt tussen de gemeente Vorst en de *Société Anonyme des Villas de Forest* inzake de praktische en financiële totstandkoming van de nieuwe Sint-Augustinuswijk. Zo werden de kosten voor de grondwerken, de bestrating, de voetpaden, de aanplanting van de bomen en de riolering gedragen door de *Société* en dienden ze geleidelijk aan, volgens de bebouwing van de straat en de nood aan openbare wegen, gerealiseerd te worden. De bouwtekeningen werden door de *Société* geïnd, maar deels teruggestort aan de gemeente. Eens de straat volledig afgewerkt en de definitieve oplevering ervan gegund was, kwamen de kosten van de straatwerken ten laste van de gemeente. Zo zou ze de aansluitingen voor gas en water voor eigen rekening nemen.

Het Hoogte Honderdplein en de omliggende straten

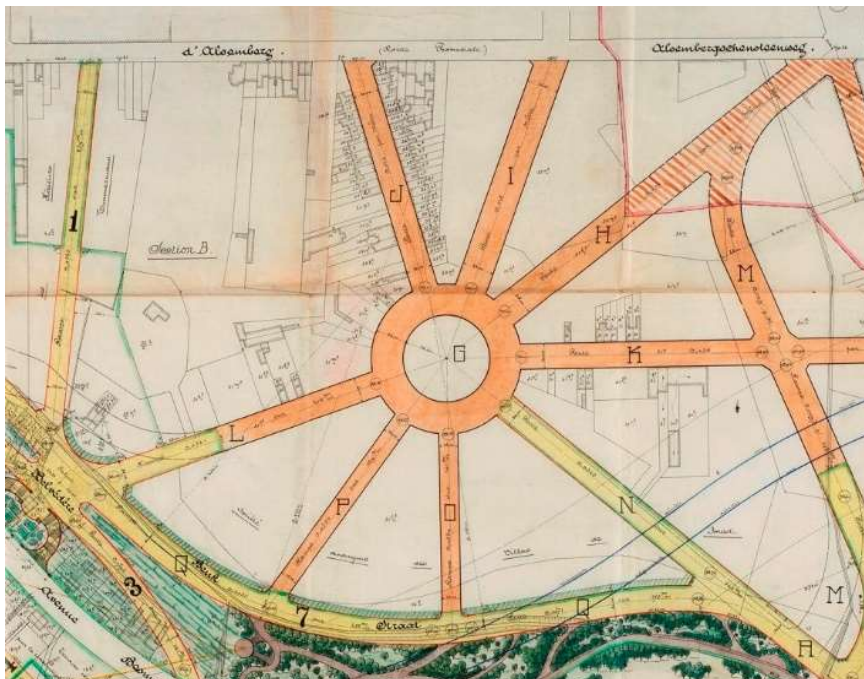
De kern van het project bestond uit de aanleg van een cirkelvormig plein op het hoogste punt van het plateau van waaruit acht rechte straten in stervorm vertrokken. Het centrale gedeelte van het plein werd kosteloos afgestaan aan de nieuwe parochie die er een kerk zou oprichten. De zes oostelijke straten werden voorbehouden aan brede lanen met zijdelingse bomenrijen, hiervan vormde de Everardlaan het verlengde van de reeds bestaande Molièrelaan. De Steekspelstraat en de Schermstraat bestonden uit kortere en smallere straten zonder bomenrijen.

Doorheen het privédominon van de familie Alexandre Bertrand, waar zich eertijds een landhuis bevond omgeven door een grote tuin, werd volgens privé initiatief van de *Société Bertrand et Consorts* of Herman Bertrand (zoon van de overleden Alexandre) een rechte straat getrokken tussen de Alexandre Bertrandlaan en de Alsembergsesteenweg. Het KB werd op 25.04.1933 bekrachtigd.

Alexandre Bertrand speelde als grootgrondbezitter en directeur van de *Société Anonyme des Villas de Forest* een hoofdrol in de verstedelijking van de Hoogte Honderdwijk. Niet alleen stond hij aan de oorsprong van het ontwerpplan van de nieuwe wijk, maar hij functioneerde ook – samen met zijn familie – als vastgoedontwikkelaar van zijn talrijke terreinen. De bouwpercelen richtten zich tot de middenklasse en de goeude burgerij. Naast gezinnen van gematigde leeftijden die zich een terrein konden veroorloven, investeerden ook veel kleine vastgoedontwikkelaars in de stedelijke ontwikkeling van de wijk.

De eerste bouwaanvragen dateren van 1900 en bevonden zich allen in de Sint-Augustinuslaan die in een tijdspanne van 10 jaar volledig bebouwd was. Geleidelijk aan rezen in de Alexandre Bertrandlaan, de Wapenrustinglaan, de Oscar Van Goidtsnoevenlaan en de Everardlaan ook woningen op. Deze lanen kenden echter hun grootste bouwwoede tijdens het interbellum. De bebouwing van de twee kortere straten – de Schermstraat en de Steekspelstraat – dateert hoofdzakelijk van 1920-1940.

De Timmermansstraat die zich aan de noordzijde van de wijk bevindt volgt dezelfde evolutie als de straten naar het Sint-Augustinusplein. De Cervantesstraat daarentegen werd pas in 1933 geopend en kent een extreem snelle bouwtempo: twee jaar na de opening van de straat was deze reeds volgebouwd.

↑ De Hoogte Honderdwijk is aangelegd en de eerste bebouwingen zijn aangeduid, detail van de Hoogte Honderdwijk op de kaart van het Militair cartografisch instituut, 1935 (Urban, DCE, Cel Archeologie).

↖ Het park van Vorst is reeds aangelegd, de Hoogte Honderdwijk nog niet, detail van Hoog Vorst op het stedenbouwkundig plan van de gemeente Vorst, *Belgische Staat en Gemeente Vorst*, 1908 (GAV/OW, dossier 45, K.B. 08.02.1912).

De architectuur in de Sint-Augustinuswijk typeert zich als een zeer homogeen geheel bestaande uit burger- en opbrengstwoningen met bakstenen gevels van gemiddeld drie bouwlagen en twee traveeën met het veelvuldig gebruik van erkers, terrassen en vaak een rijker versierde deurtravee. De stilistische beschrijving kan in twee tendensen onderverdeeld worden, deze voor de Eerste Wereldoorlog en deze tijdens het interbellum.

Voor de Eerste Wereldoorlog getuigen de gebouwen vaak van eclectische stijlen met het gebruik van pittoreske, neogotische en art nouveau elementen.

Verschillende architecten functioneren als vastgoedontwikkelaars en zijn bijzonder actief in de wijk. Zo vermelden we de architecten Léon Janlet, Ernest Linard en Fernand Stiernet. In de Sint-Augustinuslaan richtte Léon Janlet al 13 woningen op (nr. 7, 10, 11, 15, 17, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 41 en 55). Een voorbeeld van Ernest Linard is de verzorgde burgerwoning met gebruik van sgraffiti in de Alexandre Bertrandlaan nr. 44 (1909). De homogene huizenrij van Oscar Van Goidtsnoevenlaan nr. 93 tot 99 dateert van 1912-1913 en is een

samenwerking van architect Fernand Stiernet en bouwpromotor Florimont Stiernet.

↑ Burgerwoning in de Alexandre Bertrandlaan nr. 44 van architect Ernest Linard (1909), foto 2016.

↖ Geheel van burgerwoningen in de Sint-Augustinuslaan 15, 17 van architect Léon Janlet (1903), foto 2016.

← De Victor Rousseaulaan richting Hoogte Honderdplein, foto, sd (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

Architecten – die van een grotere bekendheid genieten in de Brusselse randgemeenten – komen tevens voor in de Hoogte Honderdwijk. Zo bouwde Gaston Ide de burgerwoning met art nouveau elementen in de Wapenrustinglaan nr. 27 (1911). De architect zou hier een tijdlang gewoond en gewerkt hebben. Het geheel van vier opbrengstwoningen in eclectische stijl met art nouveau elementen in de Wapenrustinglaan nr. 19, 21, 23 en 25 (1912) is een voorbeeld van de befaamde architect Camille Damman. Citeren we tenslotte de

architectenwoning van Henri Van Montfort in eclectische stijl in de Timmermansstraat nr. 20 (1913).

De tweede en grootste bouwwoede in de Sint-Augustinuswijk dateert van tijdens het interbellum. De inmiddels laat-eclectische stijl blijft van gang, maar ook rijzen een groot aantal gebouwen op in zeer opmerkelijke art deco en modernistische stijl. Naast de burgerwoningen zullen nu ook appartementsgebouwen opgericht worden. Dit vooral in de hoekpercelen en op het Hoogte Honderdplein. Vooral op het Hoogte Honderdplein en in de Oscar van Goitssenovenlaan worden de benedenverdiepingen in gebruik genomen als handels- en horecazaken.

↑ Geheel van vier opbrengstwoningen in de Wapenrustinglaan nr. 19, 21, 23 en 25 van architect Camille Damman (1912), foto 2016.

↖ Burgerwoning in de Wapenrustinglaan 27 van architect Gaston Ide (1911), foto 2016.

Architect Léon Janlet blijft in deze periode nog zeer actief in de wijk, hij zal zijn stijl echter diversifiëren en richt gebouwen op met art deco en Beaux-Arts-elementen. Zo getuigen ondermeer de burgerwoningen in de Everardlaan nr. 37-37a (1926) en nr. 53 (1924). Een tweede zeer actieve wijkarchitect is Isidore Henrotay die qua typologie steeds dezelfde repetitieve elementen gebruikt; een hoofdtravee bekroond door een gebogen fronton waarin een erker en terras verwerkt zijn. Zo citeren we de homogene huizenrij van nr. 23 tot 27 gebouwd tussen 1927 en 1929 in de Schermstraat.

Voorbeelden van befaamde architecten in deze periode zijn Joseph Diongre, Antoine Pompe en de gebroeders Hamesse. Zo citeren we het art decogebouw in de Everardlaan nr. 55-57 (1925) van Joseph Diongre en de strakke woning in de Cervantesstraat nr. 56 naar ontwerp van Antoine Pompe (1947). De broers Hamesse richtten een aantal gebouwen op in de wijk waarvan één van de meest opmerkelijke de art deco burgerwoning in de Timmermansstraat nr. 62-62a (1928).

↑ Burgerwoning in de Timmermansstraat nr. 62 van de architectenbroers Hamesse (1928), foto 2016.

↖ Burgerwoning in de Schermstraat 27 van architect Isidore Henrotay (1929), foto 2016.

← De Everardlaan richting Hoogte Honderdplein, foto, ca. 1950 (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

Twee van de meest opmerkelijke en tevens erg werkzame architecten in de Hoogte Honderdwijk zijn René Delbecq en François Van Meulecom. Beiden richten gebouwen op in art decostijl en zijn door hun specifieke typologie, materiaalgebruik en decoratieve elementen erg herkenbaar. Zo typeert de architectuur van René Delbecq zich door strak, bepleisterde gevels met een benedenverdieping in granito en brede rechthoekige muuropeningen waarbij de boorden vaak versierd zijn met een zwart-groen-gouden mozaïekrand. Als voorbeelden citeren we de woningen in de Everardlaan nr. 21 en 25 (resp. 1932 en 1926), het appartementsgebouw op het Hoogte Honderdplein nr. 21-23 en het appartementsgebouw in de Cervantesstraat nr. 75 (1934).

De gevels van François Van Meulecom getuigen van een speels karakter door het creatief gebruik van materialen en kleuren en door de aanwezigheid van portiekvingers onder luifels, erkers met smalle rechthoekige vensters en impostvensters. Zijn decoratieve elementen ontleend hij vaak aan de Weense Secession (geometrische bloemmotieven en voorstellingen van dieren). De burgerwoningen in de Schermstraat nr. 28 (1925), in de Steekspelstraat nr. 24 en 30 (resp. 1923 en 1922) en in de Timmermansstraat nr. 66 (1924) zijn enkele van de talrijke voorbeelden.

↙ Appartementsgebouw in de Everardlaan 21 van architect René Delbecq (1932), foto 2016.

↓ Burgerwoning in de Timmermansstraat nr. 66 van architect François Van Meulecom (1924), foto 2016.

Het Hoogte Honderdplein getuigt van een opmerkelijk geheel van modernistische appartementsgebouwen die door hun zorgvuldig uitgewerkte gemeenschappelijke ruimtes, de comfortabele woonruimtes en het gebruik van de meest moderne technieken (lift en centrale verwarming) erg geprezen werden in de hedendaagse architectuurtijdschriften.³⁷ Als voorbeelden citeren we het horizontaal geaccentueerd gebouw op het nr. 24 van architect Marcel Spittaël (1934) en het monumentaal geheel op nr. 1-2 van architect Maurice Van Nieuwenhuysse (1933-1934).

³⁷ « Maison Place de l'Altitude, 17, Forest-Bruxelles », *Album de la Maison Moderne*, 5, 1912, pl. 47 en 48.

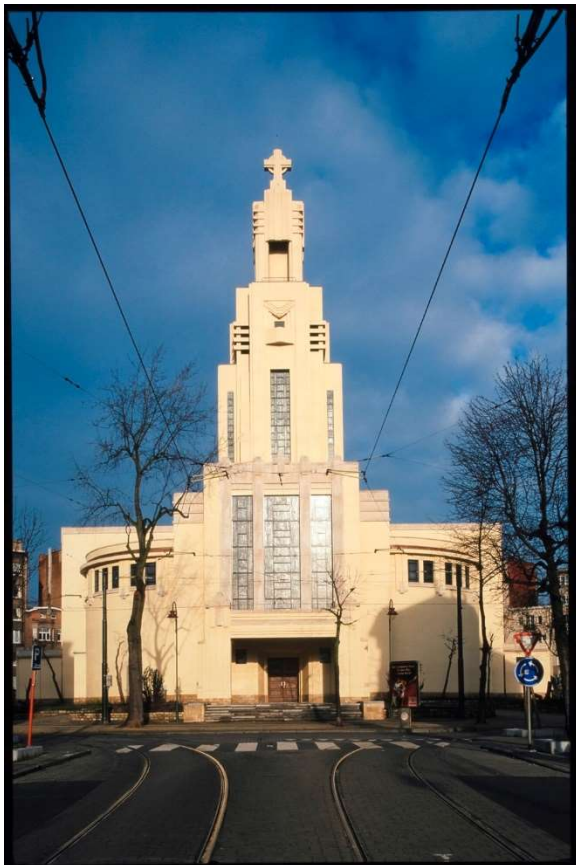
L'église Saint-Augustin

Reeds bij het ontwerpplan van de nieuwe Sint-Augustinuswijk in 1899 was de constructie van een kerk voorzien op het Hoogte Honderdplein.³⁸ De geografische ligging op het hoogste punt van Vorst zowel als de stedelijke locatie in het centrum van de nieuwe wijk duidt op de primordiale functie van dit religieus gebouw dat de bedoeling had een groot aantal nieuwe burgers aan te trekken. De grenzen van de nieuwe parochie werden bij KB van 23.09.1901 vastgelegd en een noodkapel werd in de Sint-Augustinuslaan gebouwd.³⁹ Voor de bouw van de definitieve kerk zou het echter nog enkele decennia duren. Na verschillende projecten en een mislukte bouwopgave, werd de Sint-Augustinuskerk in 1932-1935 opgericht.

De kerk in art deco-stijl is het werk van de architecten Léon Guiannotte en André Watteyne.⁴⁰ Ze hoort tot één van de drie betonkerken in Brussel (Sint-Suzannakerk in Schaarbeek van architect Jean Combaz 1925-1928 en Sint-Jan-de-Doperkerk in Molenbeek van architect Joseph Diongre 1931-1933). Het gebouw met zijn origineel grondplan in Grieks kruis waarlangs vier cirkelkwadranten, de constructie in gewapend beton met sober en rationeel uitzicht en de totaalkunst van het kerkmeubilair en de beeldhouwwerken in art deco-stijl getuigen van zijn uitzonderlijke kwaliteit.

↙ Sint-Augustinuskerk van architecten Léon Guiannotte en André Watteyne (1932-1935), algemeen zicht op de kerk vanuit de hoofdingang of zuidzijde, foto Ch. Bastin en J. Evrard © Urban Brussels.

↓ De pastorie in de Sint-Augustinuslaan 12 van architect Edouard Ramaekers (1900), foto 2016.

³⁸ CORDEIRO, P., *L'église Saint-Augustin – proposition de restauration*, licentiaatverhandeling RLIIC, KUL, november 1992 en VERNIERS, L., *Histoire de Forest les Bruxelles*, Brussel, A. De Boeck, 1949, p. 164.

³⁹ VAN LIL, A., *Wegwijs te Vorst*, Brussel, A. Van Lil, 1981: p. 122

⁴⁰ De Sint-Augustinuskerk is beschermd als monument sinds 08.08.1988.

De pastorie van de Sint-Augustinusparochie bevindt zich in de Sint-Augustinuslaan nr. 12, naast de parochieschool en de (afgebroken) noodkerk.⁴¹ Ze dateert van 1900 en behoort zo tot één van de oudste gebouwen in de wijk. Het werd in eclectische stijl gebouwd n.o.v. architect Edouard Ramaekers en valt op door zijn religieuze sgraffitti met afbeeldingen van de vier evangelisten in de boogfriezen van de vensters.

Scholen in de Hoogte Honderdwijk

Bij de ontwikkeling van de Sint-Augustinuswijk werden twee katholieke scholen gebouwd, één bestemd voor jongens en de tweede voor meisjes. De *Société Anonyme des villas de Forest* en Alexandre Bertrand waren mede verantwoordelijk voor de oprichting van deze scholen; ze schonken of verhuurden de nodige gronden in twee straten reikend naar het Hoogte Honderdplein.

De Sint-Augustinusschool in de Sint-Augustinusstraat nr. 14-16 werd in 1900 gebouwd als kleuter- en basisschool voor jongens. Het werd in 1959 afgebroken en vervangen door een groter schoolgebouw in naoorlogse modernistische stijl naar een ontwerp van architect Willy Reyms. De Sint-Ursulaschool daarentegen, in de Wapenrustingstraat nr. 37-39, dateert nog steeds van zijn oorspronkelijk bouwfase in 1904. Het gebouw werd toevertrouwd aan architect Camille Damman en bestaat uit een monumentale gevel van elf traveeën en drie bouwlagen in baksteen met talrijke elementen in neogotische stijl zoals de pinakels, de centrale topgevel en de dakkappen onder trapgevels. Het perceel reikt tot de Victor Rousseaulaan waar zich twee recentere uitbreidingen bevinden (architect Michel Walthère 1931 en architect J. Buchel 1987). De Sint-Ursulaschool was bestemd voor meisjes uit het kleuter-, basis-, en secundair onderwijs.

↙ De Sint-Ursulaschool in de Wapenrustingstraat 37-39, foto, 1909 (Verzameling Belfius Bank-Académie royale de Belgique © ARB – urban.brussels).

↓ De gemeentelijke school nr. 3 in de Timmermansstraat 51-55 van architecten Paul Posno en L. Van Hooveld (1955), foto 2016.

Een eerste gemeentelijke school – bestemd voor jongens – werd in 1887 het begin van de Besmelaan gebouwd, en in 1955 vervangen door een nieuwe school in de Timmermansstraat nr. 51-55.⁴² Dit geheel in modernistische stijl werd gebouwd door de architecten Paul Posno en L. Van Hooveld en werd erg geprezen om zijn functionele en ruime architectuur en het gebruik van moderne technieken. Het bevindt zich langs een smal straatperceel maar neemt een groot deel van de bouwblok in.

⁴¹ PIRLOT, A.-M., *De Hoogte Honderdwijk*, GOB, Brussel 2014 (Brussel, stad van kunst en geschiedenis, 53), pp. 13.

⁴² VERNIERS, L., *Histoire de Forest-lez-Bruxelles*, A. De Boeck, Brussel, 1949 : p. 249.

De straten ten zuiden van de Hoogte Honderdwijk en de Zevenbunderswijk

Ten zuiden van de Hoogte Honderdwijk werd de Zevenbunderslaan als eerste bebouwd. Vanaf 1900 ontstonden woningen, vaak in eclectische stijl, zoals het landhuis op nr. 156 (1894) of de villa nr. 165-167 van architect Paul Hamesse (1911). Een tweede bouwperiode vond plaats tijdens het interbellum. Hierbij citeren we de opmerkelijk huizenrij nr. 265 tot 281 in eclectische stijl met pittoreske elementen naar ontwerp van architect Franz Van Ruyskensvelde (1922, 1923). In dit geheel werd veelvuldig gebruik gemaakt van kleine voorgebouwen met luifels, kruisramen, simili vakwerk en afgeplatte dakvensters.

De straten die samen een driehoek vormen, de Mozartlaan, de Henri Maubelstraat en de Roosendaelstraat werden voornamelijk bebouwd met burger- en opbrengsthuisen. Een eerste bouwphase ontstond tijdens het interbellum, als voorbeeld hiervan geven we de architectenwoning in modernistische stijl van André Watteyne in de Roosendaelstraat nr. 79 (1927).⁴³ Deze woning valt op door zijn originele compositie bestaande uit een erker bekroond door een breed terras met balustrade in buisreling. In dezelfde straat bouwde Watteyne ook een hoekgebouw onder plat dak met geel-en-bruingekleurde bakstenen (nr. 111, 1931).

Een tweede, meest intense bouwphase, situeert zich in de jaren 1950 en 1960 en bestaat voornamelijk uit middelmatige tot grote appartementsgebouwen. Zo werd in 1957 en 1961, op de locatie van een 19e eeuwse zijdefabriek, een gebouw opgericht naar ontwerp van architect Jacques Cuisinier (Minervalaan nr. 3-39) dat naar de zijdecultuur van de *Magnanerie* werd genoemd. Dit immense complex van 16 bouwlagen op boomerangvormig grondplan heeft een open benedenverdieping steunend op pilasters en verdiepingen met sterk accent op de horizontale lijn door de doorlopende balkonregisters. Ze werd voorzien van een pompstation (nr. 41) en een groot aantal parkings.

Op nrs. 121-123 van de Roosendaelstraat bevindt zich de Heilige Pius X kerk, gebouwd in modernistische stijl door architecten Marcel en Paul Mignot (1965). Deze kerk valt op door zijn enorm en asymmetrisch zadeldak bedekt met leistenen. De dakhelling loopt niet door tot op de grond maar bestaat uit een glazen wand, waardoor de sparrenhouten balken van het dakgebinte zichtbaar zijn en de toegang tot de kerk mogelijk is. Het interieur straalt een warme sfeer uit door de bruinrode houten lattenbekleding van de muren.

Het indrukwekkend appartementsgebouw op boomerangvormige plattegrond in de Minervalaan nr. 3-39 van architect J. Cuisinier (1957-1961), foto 2019.

⁴³ André Watteyne ontwierp samen met architect Léon Guiannotte de Sint-Augustinuskerk van Vorst in 1932-1935.

De Heilige Pius X kerk in de Rosendaelstraat nr. 121-123 van architecten Marcel en Paul Mignot (1956), foto 2019.

Ook de gemeenteschool nr. 12 in de Zevenbunderslaan nr. 210-238 is een voorbeeld van modernistische architectuur uit de jaren 1960 en bestaat uit een brede, glazen gordijngevel omsloten door twee volumes in risaliet bekleed met zwarte mozaïektegels.

De huidige Zevenbunderswijk of het gebied ingesloten tussen de Domeinlaan en de Zevenbunderslaan, bleef tot kort na de Tweede Wereldoorlog een groene oase door de aanwezigheid van twee grote landhuizen in het bezit van de families Charlier en Bernard. In het kader van het *Plan particulier d'aménagement du quartier Sept Bonniers*, vastgelegd volgens het KB van 06.07.1948 en gewijzigd in 1954 en 1959 werd deze zone aangelegd tot brede lanen met voortuinen. Terwijl de Minervalaan reeds bestond als de oude Kasteellaan die naar het domein Zaman leidde, waren de overige tracés nieuw (Neptunus-, Telemachus-, Penelope- en Ulysselaan).

De bebouwing bestaat grotendeels uit appartementsgebouwen van drie tot zes bouwlagen uit de jaren 1960 en 1970 die geen bijzondere erfgoedwaarde hebben.

5.4 De verfraaiing van de zones rond het Dudenpark

Het *Projet des Parcs et du quartier Saint-Augustin*

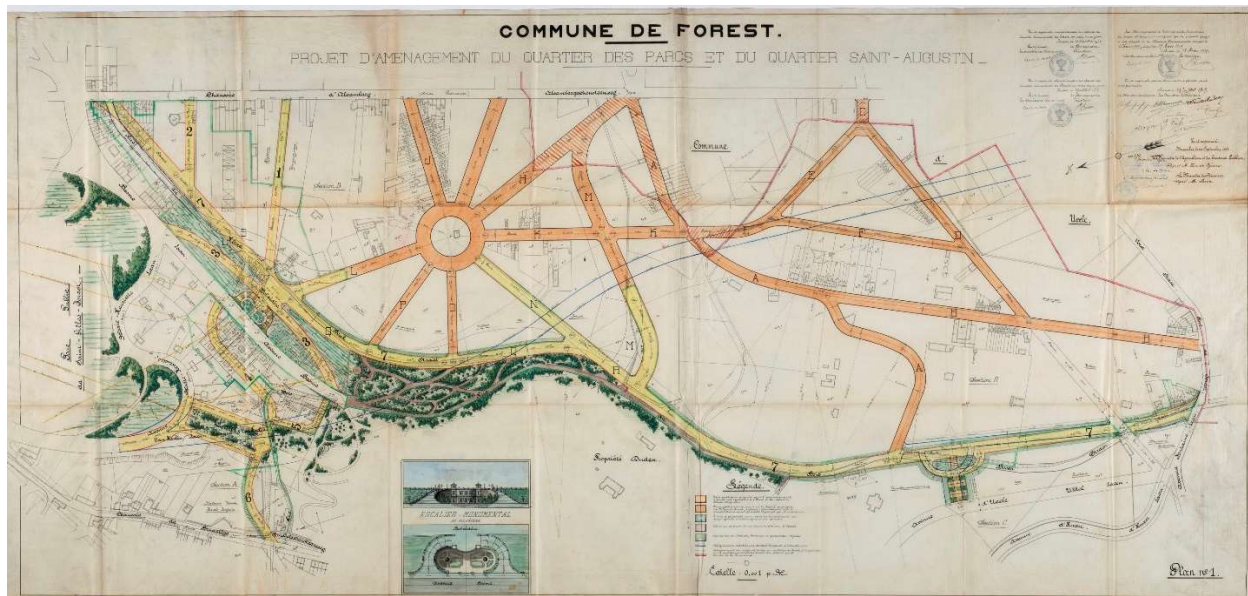
Het in december 1908 opgestelde *Projet des Parcs et du quartier Saint-Augustin* uitgewerkt in samenwerking tussen de Belgische Staat en de gemeente Vorst had als doel de omgeving van de parken te *verbeteren en te verfraaien*. Zo zou ze een betere verbinding maken tussen de twee onlangs opgestelde stedenbouwkundige plannen in de wijk, deze van Victor Besme (het *Parc du Midi et quartier à Villas* in 1876) en deze van de *Société Anonyme des Villas de Forest* (de nieuwe Sint-Augustinuswijk in 1899). Ook diende ze de circulatie naar het

nieuwe Dudenpark en de omliggende gemeentes van Sint-Gillis en Ukkel te optimaliseren. Het plan werd goedgekeurd bij KB van 08.02.1912.

Het plan hield zowel de verbreding en verlenging van bestaande wegen in als de creatie van nieuwe wegen, squares en zelfs een park. Zo werden de Jupiterlaan en het deel van de Victor Rousseaulaan langs het Dudenpark verbreed en rechtgetrokken. Een nieuwe square zowel als twee lanen (toekomstige Lainésquare, Gabriel Faurélaan en Massenetlaan) zorgden voor een vlottere verbinding tussen de Hoogte Honderdwijk en de Brusselse steenweg.

De nieuwe Timmermansstraat tussen de Jupiterlaan en de Alsebergse steenweg diende dan weer een betere aansluiting te garanderen naar Sint-Gillis. Het plan voorzag een *Belvédère* met *escalier monumental* op het einde van de Alexandre Bertrandaan van waaruit zich een groots panorama ontvouwde naar de stad Brussel en het Justitiepaleis. Dit project werd echter niet uitgevoerd en vele decennia later, pas in 1957, herleid tot een kleine belvédère met oriëntatietafel. Het smalle en steile Jupiterpark werd gecreëerd zodoende de toegang vanuit de Sint-Augustinuswijk naar beide grote parken te vergemakkelijken.

Stedenbouwkundig plan van de parken van Vorst en de Sint-Augustinuswijk, Belgische Staat en Gemeente Vorst, 1908 (GAV/OW, dossier 45, KB 08.02.1912).

De bebouwing in de brede lanen voorzien van bomen, evenwijdig aan de oostelijke zijde van het Dudenpark (de Jupiterlaan en de Victor Rousseaulaan) startte vanaf de jaren 1920 en werd grotendeels volgebouwd tijdens het interbellum. Ook hier behoorde een deel van de terreinen toe aan de *Société Anonyme des Villas de Forest* die de terreinen verkavelde en verkocht. De bijzondere bouwvoorwaarden voorzagen rijwoningen met voortuinen afgesloten door ijzeren hekken. In de eerste bouwjaren kocht de gegoede burgerij de terreinen op en bouwde er woningen in eclectische stijl en art deco.

Een opmerkelijk homogene huizenrij vormen de nr. 66 tot 98 in de Victor Rousseaulaan waarvan de drie eerste gebouwen opgericht werden door de architecten Marcel Pannaye (1931), Marcel Spittaël (1931) en François Van Meulecom (1930). Vermelden we tevens de architectenwoning in art deco van Willem Vermeiren in de Jupiterlaan nr. 5 (1933) en, in dezelfde laan, de modernistische woning van architect P.J.J. Verbruggen op nr. 9 (1932).

Enkele jaren later, en in de bouwnummers verderaf gelegen van het centrum van de Sint-Augustinuswijk, investeerden grote bouwpromotors in de constructie van hoge appartementsgebouwen van erg variërende bouwqualiteiten. Als voorbeeld geven we de reeks opmerkelijke appartementsgebouwen in art decostijl zoals deze van de architect Maurice Van Nieuwenhuysse in de Jupiterlaan nr. 171 (1937).

Homogene rij burgerwoningen in de Victor Rousseaulaan nr. 33 tot 47, foto 2016.

In de periode net na de Tweede Wereldoorlog werden de laatste bouwpercelen in de Jupiterlaan en de Victor Rousseaulaan volgebouwd met grotere, modernistische appartementsgebouwen. Zo citeren we de monumentale appartementsblokken van het architectenduo Roger Dejeneffe en Joseph Thomas in de Jupiterlaan nr. 131, 139 en 147. Alhoewel het geheel uit drie verschillende bouwperiodes dateert (respectievelijk 1950, 1946 en 1966) werden ze opgericht volgens hetzelfde standaardmodel inzake materialen, architecturale expressie en grondplan. Hetzelfde architectenduo zal in de overige lanen evenwijdig aan het park van Vorst stijlgelijke appartementen oprichten (Jupiterlaan nr.91, 1952 en Koningin Maria-Hendrikalaan nr. 1, 1a, 1953-1955).

↙ Appartementsgebouwen in de Jupiterlaan nr. 155 tot 171, foto 2016.

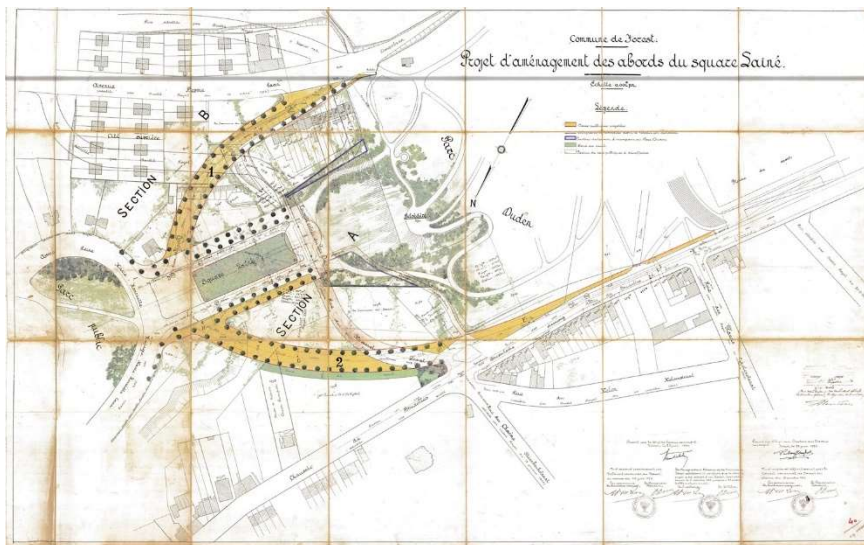
↓ Appartementsgebouw in de Jupiterlaan 139 van architectenduo Roger Dejeneffe en Joseph Thomas (1946), foto 2016.

De langverwachte verbinding tussen het park van Vorst en het Dudenpark

Alhoewel de Lainésquare en de twee aanpalende wegen reeds voorzien werden in het *Projet des parcs et du quartier Saint-Augustin*, vastgelegd bij KB van 08.02.1912 en gewijzigd bij het *Projet d'aménagement des abords du square Lainé* KB van 11.08.1926, zou het nog tot 1949 duren vooraleer de aanleg van de Lainésquare definitief gerealiseerd werd.

De square bestaat uit een langwerpige plein van waaruit aan de noordzijde en volgens een gebogen tracé de Massenetlaan en de Gabriel Faurélaan vertrekken, richting de Brusselse steenweg en de Besmelaan. Tegelijkertijd krijgt het Dudenpark een nieuwe monumentale toegang met parkinrichting in art deco-stijl die een schitterend panorama biedt op Brussel Stad en het Justitiepaleis.

Plan van aanleg van de Lainésquare en de omliggende gronden, Gemeente Vorst, 1926 (GAV/OW, KB 11.08.1926).